

ನಿವೇದಿತಾ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚ

ಶಶಿಕಲಾ ಶ್ರೀಧರ

ಲಲಿತಕಲೆಯ ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದಿದ್ದ ನಿವೇದಿತಾ ಉತ್ತಮ ರಸಾಸ್ವಾದಕಿ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಹಲವು ಮಂದಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಆಕೆ ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದಳು. ಅವಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಕಲಾವಿದರು ಮುಂದೆ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತರಾದರು. ಈ ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿರುವ ಲೇಖಕಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಠದ ಭಕ್ತರು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತವರು; ಅನೇಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

“ಕಲೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಲೆ ಇರಬೇಕು. ನಿಜವಾದ ಕಲೆಯನ್ನು ಒಂದು ಕಮಲ ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಕಮಲ ಕೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಅದರ ಸಾರವನ್ನು ಹೀರಿ ಅದರಿಂದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಕಲೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಇರಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ರಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನ ಸ್ವಭಾವ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಯಾರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವಿಗಳಾಗಲಾರರು ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು” ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು. (ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಕೃತಿಶ್ರೇಣಿ, ಸಂ.೭, ಪು.೩೪೭-೪೮)

ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಶಿಖರವನ್ನೇರಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಿ ಕೆತ್ತಿರುವ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಈ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಆದರ್ಶ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೊಯ್ಯುವುದು.

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು, “ಭಾರತ ದೇಶದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಈ ದೇಶ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ, ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಈಗ ಏನೇ ಆದರೂ ಅವೆಲ್ಲಾ ಬರಿಯ ಅನುಕರಣೆ” ಎಂದು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗಳ ಮರ್ಮವರಿತು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಗೀತ ಕವನ, ಪ್ರಬಂಧ, ಪ್ರವಚನ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಇದರೊಡನೆಯೇ ಅಪಾರವಾದ ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಭಾರತದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೇ ಬಾಳಿನದ್ಯೇಯವಾಗಿಸಿಕೊಂಡ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಭಾರತದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ ಎಂಬ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ

ಶಿಕ್ಷಣ, ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ತರುವ ಮಹದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಎರಡು ಬಾರಿ ಸಮುದ್ರಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಾಯಾ, ವಾಚಾ, ಮನಸಾ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಲು ಸಿದ್ಧಳಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಹಿಳೆಯೋರ್ವಳನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ:

“ನಿನ್ನಲಿಹುದು ಸತ್ಯ ಶ್ರದ್ಧೆ ನಿನ್ನಲಿಹುದು ಸುಪ್ತಶಕ್ತಿ
ಜಗವನೆಲ್ಲ ತಣಿಪ ಶಕ್ತಿ ಕಾಲದಲಿ ತದಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ||

ಬೇಕು ಎಮಗೆ ಧೀರವಾಣಿ ಧೀರತರದ ಕೃತಿಯು ಬೇಕು
ಏಳಿರೇಳಿ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲಿ! ಕೇಳಿ ಕರೆಯ ಮಹೋದಯರೆ |
ದುಃಖಜ್ವಾಲೆ ದಹಿಸುತಿಹುದು ಜಗವನೆಲ್ಲ, ಏಳಿರೇಳಿ
ಸಾಕು ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ನಿದ್ರೆ ಉತ್ತಿಷ್ಠತ! ಜಾಗ್ರತ! ||

ಏಳಿರೇಳಿ ಎಂದು ಕರೆವ ಎಲ್ಲ ಜಗವ ಕೂಗಿ ಕರೆವ
ಸುಪ್ತ ದೈವರೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಎದ್ದು ಬರುವವರೆಗೆ ಕರೆವ
ಅಂತರಾತ್ಮ ದಿವ್ಯ ಆತ್ಮ ಒಗೊಡುವವರೆಗೆ ಕರೆವ
ಇದುವೆ ಬಾಳ ಹಿರಿಯ ಕರ್ಮ ಪರಮಸೇವೆ ಮಹಾನ್ ಧರಮ||”

(ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ನಿವೇದಿತೆಗೆ ೭.೬.೧೮೯೬ ರಂದು ಬರೆದ ಪತ್ರದ ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದ)

ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿನ ಈ ಭಾರತಿ ಯಾರು? ವಿವೇಕಾನಂದರ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾದ ವಿದೇಶದ ಈ ವೀರಮಹಿಳೆ ಯಾರು?

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ಒಮ್ಮೆ ಆಳವಾದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದರು. ಬಹಳ ಸಮಯದ ನಂತರ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥರಾಗಿ, ತಾವು ಆ ಸಮಾಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಅದ್ಭುತ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ, “ನಾನು ಬಿಳಿಯರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದೆ. ಅವರ ಚರ್ಮವೂ ಬಿಳಿ, ಹೃದಯವೂ ಬಿಳಿ. ಅವರು ಸರಳರೂ ಪ್ರಮಾಣಿಕರೂ ಆಗಿರುವರು. ಅದು ತುಂಬಾ ಸುಂದರ ದೇಶ. ನಾನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು

ದೇನೋ?” ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮುಂಬರುವ ಬೆಳೆಯ ಭಕ್ತರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಆಗಲೇ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಿತ್ತು.

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಧ್ಯಾನಾನುಭವಕ್ಕೆ ಗೋಚರಿಸಿದ ಈ ವಿದೇಶೀ ಭಕ್ತರು ಯಾರು?

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಕಂದ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಭಾರತದೇಶದ ಧರ್ಮ, ಧೈಯ, ಔನ್ನತ್ಯಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಾಗ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ಇದು ಶಾರದೆಯ ಕೃಪಾಪಾತ್ರನ ಧೀಶಕ್ತಿ, ವಾಕ್ ಶಕ್ತಿ! ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರಲ್ಲಿ ಓರ್ವ ಐರಿಷ್ ಮಹಿಳೆ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಭಾರತೀಯರಿಗಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಈ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಾ ಯಾರು?

ಗಂಭೀರಳೂ, ಅಧ್ಯಯನಶೀಲಳು, ಉತ್ಸಾಹಿಯೂ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಈ ಯುವತಿ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ನಿವಾಸಿ ಜಾನ್ ನೋಬಲ್ ರ ಪತ್ನಿ, ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯೆಲ್ ರಿಚ್ ಮಂಡ್ ಮತ್ತು ಮೇರಿ ಇಸಾಬೆಲ್ ರ ಪುತ್ರಿ ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ನೋಬಲ್ ಮುಂದೆ ಭಾರತ ಮಾತೆಯ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಭಾರತೀಯಳಲ್ಲದೆ ಈ ಭಾರತೀಯಳು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಶಿಷ್ಯೆಯಾಗಿ ಅವರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು, ಭಾರತದಲ್ಲೂ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದ “ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ.”

ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೨೯, ೧೮೯೭ರಂದು ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಡಂಗನಾನ್ ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ಲಂಡನ್ ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮುಗ್ಧಳಾಗಿ, ಅವರ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನೆರವಾಗಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ, ಜನವರಿ ೨೮, ೧೮೯೮ರಂದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದಳು. ಮಾರ್ಚ್ ೧೭, ೧೮೯೮ರಂದು ಶ್ರೀಮಾತೆ ಶಾರದಾದೇವಿಯವರ ದರ್ಶನ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದು, ಮಾರ್ಚ್ ೨೫, ೧೮೯೮ರಂದು ಗುರು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು, ‘ನಿವೇದಿತಾ’ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯವನ್ನು ತನ್ನ ಗುರುವಿನಿಂದಲೇ ಪಡೆದು ಇಂದು ವಿಶ್ವ ವಿಖ್ಯಾತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ತನ್ನ ತನುಮನಧನಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಗುರುವಿನಾಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು, ಭಾರತಕ್ಕಾಗಿ ದಣಿವಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿದು, ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ದಕ್ಷಿ ಈ ದೀಕ್ಷಿತೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವಳ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರ. ಕೇವಲ ೪೪ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಾಳಿದ ಈ ವನಿತೆ, ಭಾರತದ ಬಾಲಿಕೆಯರ, ಮಹಿಳೆಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅನಂತ ಆಡಳಣಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಗುರುವಿನಾಣಿಯನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಪಾಲಿಸಿ ಪಾವನಿಸಿದಳು. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೧೩, ೧೯೧೧ರಂದು ಅವಳ ಅಂತ್ಯ ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ, “ದೋಣಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿದೆ.

ಆದರೆ ನಾನು ಸೂರ್ಯೋದಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ನುಡಿದ ಧೀರೆ. ಭಾರತದ ನಾರಿಯರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಉಪಯೋಗವಾಗಲೆಂದು ತನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಗುರುಗಳು ಆರಂಭಿಸಿದ ಬೇಲೂರು ಮಠದ ಟ್ರಸ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ತ್ಯಾಗಮಯಿ. ಇಂತಹ ಭಾರತರತ್ನದ ೧೫೦ನೇ ಜನ್ಮೋತ್ಸವದಂದು ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕೊಡುಗೆ ಏನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುವವೇ ಅವಳಿಗೆ ನಾವು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಭಕ್ತಿ ಕಾಣಿಕೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿತೆಯ ಅಪಾರ ಕೊಡುಗೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಪುಷ್ಟವನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲೆಯ ಪುನರ್ಜನ್ಮವೇ ನನ್ನ ಪರಮ ಪ್ರೀತಿಯ ಕನಸು - ಇದು ವಿದೇಶದ ಓರ್ವ ಮಹಿಳೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಬೆಲೆಯರಿತು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಪರಿ! ಭಾರತದ ಪುರಾತನವೂ ಆದರೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನವೀನವೂ ಆಗಿರುವ ಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಅಮರವಾಗಿರಲು ಕಾರಣ ಅದರ ಮೂಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ. ಹಿಂದಾದ ಅಂತರಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಇವು ಮಾನವನನ್ನು ಹೃದಯದಾಳಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಅಲ್ಲಿನ ಬೆಳಕು, ಆನಂದಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವು ಜೀವನದ ಅಮರಸತ್ಯದ ವ್ಯಕ್ತರೂಪಗಳಾಗಿವೆ.

ಒಂದು ನಾಡಿನ ಕಲೆಯ ಮೂಲಕ ಆ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಸನಾತನಾರ್ಯ ಭಾರತೀಯರ ಸುಂದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ವಾದ್ಯ, ಈ ಎಲ್ಲ ಕಲಾವಿಶೇಷಗಳು ಮಾನವ ಜನ್ಮದ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ, ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಸಹಜ ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ಭದ್ರವಾದ ತಳಪಾಯವಿರುವ ಈ ಕಲಾಸೌಧಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ, ಅಘಾತ ಉಂಟಾಗುವುದು ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ನೋಬಲ್ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವೈಭವಕ್ಕೆ ಮನಸೋತುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಗುರುವಿನ ಪಾದತಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಂಪರೆಯ ಪಾಠ ಕಲಿತು, ಭಾರತದ ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ, ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥ ಶೀಲ ಈ ವಿದೇಶಿ ಮಹಿಳೆ!

ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಯ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನೆಸಗಿದ ನಿವೇದಿತಾ ಸ್ವತಃ ಅದ್ಭುತ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕಳಾಗಿದ್ದಳು. ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುವ ಮೊದಲು ಲಂಡನ್ ನಲ್ಲಿ ತಾನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಾಲೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವುದನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಬಿನೆಜರ್ ಕುಕ್ ರವರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಳಾಗಿ ಅವರ ಬಳಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ

ಕಾಲ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ತಾನು ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕಳಾಗಿ ದ್ದಳು. ಹೀಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲೆಯ ಪರಿಚಯವೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಲೆಗಳ ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವಳಿಗಿತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲೆಗೆ ಮಾರುಹೋಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾರಾಧಕರಿಗೆ ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ನಮ್ಮ ಕಲೆಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿವಿಗೆ ತಂದ ಕೀರ್ತಿ ನಿವೇದಿತಾಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ನಿವೇದಿತಾ ಮತ್ತು ನಾಟಕ ಕಲೆ

ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಲಲಿತಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿತೆಗೆ ಇದ್ದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವಳ ಸೋದರ ರಿಚ್‌ಮಂಡ್ ನೋಬಲ್‌ನ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು: “ನನ್ನ ಮನೋವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗರೇಟ್‌ಳ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದುದು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ನಾಟಕದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿ. ಮ್ಯಾಕ್‌ಬೆತ್ ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಆಕೆ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಅತ್ಯಲ್ಪ ನಿಧಿಯಿಂದಲೇ ನನಗೆ ಹಣಕೊಟ್ಟು ಉತ್ತಮ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಮಾರ್ಗರೇಟ್‌ಳಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ನಾಟಕದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.”

ನಿವೇದಿತಾ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ

ಒಮ್ಮೆ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಲೇಡಿ ಮಾರ್ಗ್‌ನ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಅವಳ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಪ್ರವಚನ ನೀಡುತ್ತಾ, ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ದೇವದುರ್ಲಭ ಕಂಠದಿಂದ ಪಠಿಸುವಾಗ

ಅದರ ಮಧುರ ಧ್ವನಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಗ್ರಿಗೋರಿಯನ್ ಸಂಗೀತದಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ. ಇದರಿಂದ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಅವಳಿಗಿದ್ದ ಅಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಅರಿವು ವೇದ್ಯವಾಗುವುದು.

ನಿವೇದಿತಾ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ

ನಿವೇದಿತೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಚಿತ್ರ’ ಎಂದರೆ ಒಬ್ಬ ಸಾಧಾರಣ ಮಾನವನೂ ಪ್ರೀತಿಸುವ ವಸ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹ,

ಒಂದು ಅಲಂಕೃತ ಲಾಂಛನ, ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಿಕೆ ಇದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆಯನ್ನೂ, ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡುವ ಕಂಗಳು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾನವನಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುವ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮಾನವನನ್ನು ಕಂಗಳ ಮೂಲಕ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಪಯಣಿಸಲು ದಾರಿಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಷೆಯ ಅಡಚಣೆ ಇಲ್ಲ. ಅಕ್ಷರಸ್ಥನಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಕಲೆಯ ಭಾಷೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ, ಇಂತಹ ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ನಾಡಿನ ಏಳೆಯೂ ಸಾಧ್ಯ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಂದು ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಕಲೆ. ಅದು ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ, ಕಾವ್ಯ, ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಜಂತಾ, ಎಲ್ಲೋರಾ, ಎಲಿಫೆಂಟಾ, ಸಾಂಚಿ, ಅಮರಾವತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳು. ಈ ಗಾಂಧಾರ ಕಲೆಗಳು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ವೀಕ್ಷಕರಿಗೆ ಕಲಾರಸಿಕರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಚಾತುರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಭಾರತೀಯರ ಕಲಾನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಅಡಗಿಸುವಷ್ಟು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಭವ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅದ್ಭುತ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಾಗಿದ್ದು ಕೋಟ್ಯಂತರ ಜನರನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಈ ದಿವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲದ ಪೂರ್ಣ ಅರಿವಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಇಂತಹ ಪರಂಪರೆ ಇಲ್ಲದವನಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯವೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾರತೀಯವಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಭಾರತೀಯರ ಹೃದಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಂತಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಮಹಿಮಾನ್ವಿತ ಕಲೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅದು ಸೌಂದರ್ಯದ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುವಂತಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಕಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಹೊರದೇಶದ ಪರಿಣಿತ ಕಲಾಪ್ರೇಮಿಗಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನೂ ಗಳಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಕಲಾಶೈಲಿಯನ್ನು ವಿದೇಶದವರಿಗೆ ಅನುಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಕಲೆ ಅಮರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ರಕ್ತದಲ್ಲೇ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಸಹಜವಾಗಿಯೂ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಇಬ್ಬರು ಕಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕಲೆಯ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬದಲಿಸಿಬಿಡಬಹುದು.

ಕಲೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನಚರ್ಯೆ ಹಾಗೂ ದೇಶದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ಕಲೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಒಂದು ಸುಂದರ ವರ್ಣನಿರ್ಮಿತ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ನಮಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಆನಂದವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಲೆಯ ಜ್ಞಾನ ಇರಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ಚಿತ್ರ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು.

ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿತಾಳಿಗೆ ಇದ್ದ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತಿಯ ಪರಿಚಯ ಅವಳ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಪ್ರಥಮ ಭೇಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವಳು ನೀಡಿರುವ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ನಮಗಾಗುತ್ತದೆ. ನಿವೇದಿತಾ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ: “ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಷಾಯ ವಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿ, ಯಾವುದೋ ಅತಿದೂರದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಂದಂತೆ ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಮಾತಿನ ಮಧ್ಯೆ ‘ಶಿವ, ಶಿವ’ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಧ್ಯಾನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ತಲ್ಲಿನರಾದ ವರ ಮೊಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸೌಮ್ಯತೆ, ಭವ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಶಾಂತಿ ರ್ಯಾಫೆಲ್ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಬಾಲ ಏಸುವಿನ ಹುಬ್ಬುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಪ್ರಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು.”

ಇನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳ ಕಲಾವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದರೊಡನೆಯೇ, ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆ ಹಾಗೂ ಕಲೆಗಳ ಗುಣವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ ನಡೆಸುವ ಪರಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸೋಣ.

ನಿವೇದಿತಾ ಮತ್ತು ಇ.ಬಿ.ಹ್ಯಾವೆಲ್

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿರುವ “Indian Sculpture and Painting” ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದ ಲೇಖಕ ಇ.ಬಿ. ಹ್ಯಾವೆಲ್ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಕಲಾಶಾಲೆಯ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರೂ ಹಾಗೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರನ್ನು ೧೯೦೨ರಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿತಾ ಸಂಧಿಸಿದಳು. ಭಾರತದ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ನೇಹ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಹ್ಯಾವೆಲ್ವರು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗಳ ಗುಣಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಿವೇದಿತಾಳೊಡನೆ ದೀರ್ಘ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸೋದರಿಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಫಲವೇ ಅವರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ. ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾವೆಲ್ವರು ಕಲೆಯ ಭೂತ, ವರ್ತಮಾನ, ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಒಂದೇ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ

ಈಗಲೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದೊಡನೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಏಳೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ “ಯಾವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಕೋಟೆಗಳು, ಗೋರಿಗಳು, ಅರಮನೆಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆಯೋ ಅದೇ ಜನಾಂಗದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚಿತ್ರಕಾರರು ಈಗಲೂ ಮತ್ತು ಮುಂದೆಯೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಇವರಲ್ಲಿ ಉಜ್ವಲ ಭವಿಷ್ಯದ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಪ್ರೊಫೆ ಸರ್ ಹ್ಯಾವೆಲ್.

“ಭಾರತದ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದ ಆಳವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಕಂಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರ. ಇವರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಂಬಲ, ನೇರವಾಗಿ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಇವುಗಳು ಇವರ ಕಾವ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರ ಅನುಮತಿಯಾಗಲಿ, ಅನುಕಂಪವಾಗಲಿ ಬೇಡ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಚಯವಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಭಾರತೀಯರ ಆದರ್ಶಗಳ ಅರಿವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ.” - ಇದು ಹ್ಯಾವೆಲ್ ಅನಿಸಿಕೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅವರು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

“ಭಾರತದ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದವನು ಅದು ಸೊಗಸಾಗಿಯೂ, ನಾಜೂಕಾಗಿಯೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕೊಡದ ಭಾರತದ ಶಿಲ್ಪಿ, ತನ್ನ ಶಿಲ್ಪ ಆಂತರಿಕ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಉನ್ನತ ಧ್ಯೇಯದೊಡನೆ ಕಲೆಯ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.” ಇದು ಹ್ಯಾವೆಲ್ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆ.

ಭಾರತದ ಕಲಾಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, “ಓನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಏಶಿಯಾದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನೂ, ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನೂ ಕಳಿಸಿ ಶ್ರೀಲಂಕಾ, ಸಯಾಮ್, ಕ್ಯಾಂಬೋಡಿಯಾ, ಚೀನಾ, ಕೊರಿಯಾ, ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಕಲಾ ವೈಭವದ ಪ್ರಸಾರ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತೇ ಹೊರತು ಹೊರದೇಶದ ಕಲಾವಿದರ ಪ್ರಭಾವದ ಅಗತ್ಯ ನಮಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕಾವು ಆಗಲೇ ಉತ್ತುಂಗದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಉಳಿದೆಡೆ ಇವು ಇನ್ನೂ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು” ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ.

ಜೈಪುರದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ-ಕೌರವರ ಜೂಜಾಟದ ಪ್ರಸಂಗದ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ, ಕಡುಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಬಂಗಾರದ ಬಣ್ಣದ ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಕಲೆಯನ್ನು ಕಂಡು, “ಯಥಾದೃಷ್ಟರೂಪಣದ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಯಾವ ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಗಾರನಿಂದಲೂ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರಿಂದಲೂ ಇಂತಹ ಶೋಭೆ ಯುಳ್ಳ, ಇಷ್ಟು ನಿಗದಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲೋಪವೂ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು ನಮ್ಮ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಕೌಶಲವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಕಲ್ಪತೆಯ ಆರ್ಟ್‌ಗ್ಯಾಲರಿಗೆ ಸೀತಾರಾಮ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಚಿತ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಚ್ಛಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಪರಿಚಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೀತಾರಾಮನು ಕುಳಿತಿರುವ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಅರಮನೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅರಮನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನದಿ, ದೋಣಿ, ಗದ್ದೆ, ಸೈನ್ಯ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿಗದಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಹಿಂದಿನ ಮಹಾನ್ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾದ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಹಾಲೆಂಡ್ ಜನರ ಯಾವ ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಇಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಣೆಗಳುಳ್ಳ ಚಿತ್ರ ಸಿಗಲಾರದು. ಈ ಸೀತಾರಾಮರ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಭೂತಗನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ನೋಡಿದರೆ ಹಸುಗಳು ಮೇಯುತ್ತಿರುವುದು, ಜೀನು ಧರಿಸಿ ನಿಂತಿರುವ ಕುದುರೆಗಳು, ಅಲಂಕೃತ ಆನೆ ಒಂಟೆಗಳು, ಧ್ವಜಗಳು, ಅರಮನೆಯ ಸುಂದರ ಅಂಗಳ ಹೀಗೆ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಲೋಕದ ನಗರಿಯಂತಿರುವ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿವೇದಿತಾ ವರ್ಣಿಸುವ ಪರಿ ಅದ್ಭುತ!

ಕಲ್ಪತೆಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ನಿವೇದಿತಾ ಅಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾಳೆ: “ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಯೂರೋಪಿನ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಚಿತ್ರಗಳು ಸರಿದೂಗಲಾರವು. ಆ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ‘ಕೃಷ್ಣ-ಬಲರಾಮರ ಮಥುರಾ ಪ್ರವೇಶ’ ಇವರಿಬ್ಬರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಗೊಲ್ಲ ಬಾಲಕರಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಚಿತ್ರದ ನಸುಬಣ್ಣ ಅತ್ಯಂತ ಕೋಮಲವಾಗಿದೆ. ರಜಪೂತರ ಅಥವಾ ಮೊಗಲರ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಲುವ ಗೋಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಹಾದ್ವಾರಗಳು ಬಾಲಕರಿಬ್ಬರೂ ಸರಳವಾದ ಆದರೆ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ ಪೋಷಾಕುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನವರಂತೆ ಕೆದರಿದ ಕೇಶ, ಚಿತ್ರಪಟದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳ ಹಿಂಡು, ಚಿತ್ರದ

ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಲ್ಪನೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಸುಂದರವಾಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮರೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾದ ವಿಲಕ್ಷಣತೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿತ್ತು.”

ಅವುಗಳಲ್ಲದೆ ನಿವೇದಿತೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ ಹತ್ತು ಹಲವು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ - ಪಾರ್ವತಿಯ ತಪಸ್ಸಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಕೈಲಾಸ ಶಿಖರ, ಪರಮಶಿವ ಬೃಹ್ಮಚಾರಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಮುಂತಾದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಆಧುನಿಕ ಯುವ ಕಲಾವಿದರ ಅನೇಕ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ, ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಲಲಿತಾಂಗಿ, ಪ್ರಿಯನಾಥ ಸಿಂಧಾರವರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಚೈತನ್ಯ, ದಿವಂಗತ ಸುರೇಂದ್ರ ನಾಥ ಗಂಗೂಲಿಯವರ ಬಂಗಾಳದ ರಾಜ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೇನನ ಪಲಾಯನ, ನಹುಷ ಮಹಾರಾಜನ ರಥ, ವಿಕ್ರಮನ ಸಿಂಹಾಸನ ಇವೆಲ್ಲವೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ನಿವೇದಿತಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾಳೆ.

ಕಲೆಗಳ ಗುಣ ವಿವೇಚನೆ

೧. ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ತಾಕೂರ್: ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ತಾಕೂರರ ಸೋದರ ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ತಾಕೂರರು ಆಗ ಕಲ್ಪತೆಯ ಕಲಾಶಾಲೆಯ ಉಪ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಾದ ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ‘ಭಾರತಮಾತಾ’ ಒಂದು. ಇದು ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಹೊಸ ವಿಚಾರದೊಡನೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ ಭಾರತೀಯ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಭಾರತಮಾತೆ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಅನ್ನ ವಸ್ತ್ರ ಇವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ದೈವೀ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಭಾರತದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಕರುಣಾಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳೆದುರು ಇಬ್ಬನಿ ತುಂಬಿದ ಕಮಲಪುಷ್ಪಗಳು, ಪಾದ ಹಾಗೂ ಶಿರೋ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವಳನ್ನು ದೈವಿಕ ವೆಂದು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಇದರೊಡನೆಯೇ ಶಂಬದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಅವಳ ಕೈಬಳೆಗಳು, ಸರಳವಾದ ಮೇಲ್ಮುಸುಕು, ಬರಿಗಾಲುಗಳು, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಮುಖಭಾವ, ಇವು ಆಕೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಕರೆತರುವುದು - ಇದು ನಿವೇದಿತಾ ನೀಡುವ ವರ್ಣನೆ.

ಇವಲ್ಲದೆ ರಾವಣನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸೀತೆ, ಶಹಜಹಾನ್ ಕಂಡ ಕನಸು - ತಾಜ್‌ಮಹಲ್ ಮುಂತಾದವು ಅವನೀಂದ್ರರ ಕುಂಚದಿಂದ ಮೂಡಿದ ಚಿತ್ರರತ್ನಗಳು.

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ, ಭಾರತವನ್ನು ಮತ್ತೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ ಆರಾಧಿಸಿದಳು ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ. ಗುರು ವಿವೇಕಾನಂದರ ವಿಶೇಷ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಿ ಸಾಧನೆಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕಲಾಮಿಮರ್ಶಕ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೇವಲ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲೆಗೆ ಮನಸೋತಿದ್ದ ಅವನೀಂದ್ರರು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ

ಸೌಂದರ್ಯ, ಅಂತರಾರ್ಥ, ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಎಚ್ಚತ್ತರು. ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಅವನಿಂದ ನಾಥರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: “ನಾನು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿ ನಿವೇದಿತಾಳನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದಾಗ ಅವಳು ಕುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಪಾದದವರೆಗೆ ಬರುವಂತಹ ಶುಭ್ರ ಶ್ವೇತ ವರ್ಣದ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆಯಿತ್ತು. ಅವಳು ಬಿಳಿಯ ಅಮೃತಶಿಲೆಯಿಂದ ಕಡೆದ ತಪಸ್ವಿನಿಯ ಮೂರ್ತಿಯಂತಿದ್ದಳು. ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಬಂದು ನಿಂತಾಗ ತಾರಾಗಣದ ಮಧ್ಯೆ ಚಂದ್ರನು ಉದಯಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಸುಂದರ ಮಹಿಳೆಯರೆಲ್ಲರೂ ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದಂತಾದರು. ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಆದರ್ಶ ಸುಂದರಿ ‘ಕಾದಂಬರಿ’ಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯೇ ಇವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಈ ಸೌಂದರ್ಯ ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವಲ್ಲ, ಅವಳ ಆಂತರಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಅವಳಿಗೆ ದಿವ್ಯಶೋಭೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು!”

೨. ನಂದಲಾಲ್ ಬಸು: ಅವನಿಂದ ನಾಥ ತಾಕೂರರ ಶಿಷ್ಯ ನಂದಲಾಲ್ ಬಸುರವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿತಾ ಅಪಾರವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಳುವಳಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯೂ ಸಹಾಯಕವಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಾರರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಿದ್ದಾಳೆ ಈ ನಮ್ಮ ಸೋದರಿ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ ‘ಸತಿ ಸಹಗಮನ’ದ ಅಪೂರ್ವ ಚಿತ್ರ: “ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯ ಪೂರ್ಣ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಸತಿಶಿರೋಮಣಿ. ತನ್ನ ವೈಭವಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರೆತು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಂಬರುವ ವಿಜಯೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಭಾರತೀಯ ಚಿಂತಕರು ವಿವರಿಸುವಂತೆ ರಜೋಗುಣದ ಒಂದು ಕಣವೂ ಇಲ್ಲದ ಪೂರ್ಣ ಸಾತ್ವಿಕ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ಈಕೆ ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ತಾಗ್ನಿಯ ನಡುವೆ ನಿರ್ಭಯಳಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ದುಃಖದ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಅವಳ ಕಂಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯಾಗಲೀ, ಪ್ರೀತಿಯ ಬಂಧುಗಳಾಗಲೀ ಯಾವುದೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಮರಣಿಸಿರುವ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಅವನನ್ನೇ ಹೋಗಿ ಸೇರುವ ವಿಚಾರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಶಾಂತವಾಗಿ ಇದೆ.” ಇದು ನಂದಲಾಲರ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ನಿವೇದಿತಾ ಕೊಡುವ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ವಿವರಣೆ.

ನಿವೇದಿತಾ ಮೆಚ್ಚಿದ ನಂದಲಾಲ್ ಬೋಸರ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಟರಾಜ. ಆಕೆ ಇದನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾಳೆ: “ಸಮಾಧಿಯ ಉನ್ನತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತನಾದ ಪರಶಿವನು ಮಹಾ ಪ್ರಳಯದ ನಾಟ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಸ್ತಂಭಗಳೂ, ದ್ವಾರಗಳೂ ಕೆಳಗುರುಳುತ್ತಿವೆ. ಪರಶಿವನ ತ್ರಿಶೂಲ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿವೆ. ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೇ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಅದ್ಭುತ ಚಿತ್ರಕಲೆ!”

ನಂದಲಾಲ್ ಬೋಸರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರ ‘ಕೈಕೇಯಿ.’ “ರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಯಾವ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಗೂನಿ ಮಂಥರ ಕೈಕೇಯಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪಾಪಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಅವಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ತೆರಳುತ್ತಿರುವುದು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಕೈಕೇಯಿ ಇನ್ನೂ ಕೋಪಗೃಹಕ್ಕೆ ತೆರಳಿಲ್ಲ. ಒಂದೆಡೆ ತನ್ನ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಾದರೆ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ರಾಜ ಮನೆತನದ ಘನತೆ ಗೌರವದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈಕೇಯಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಈ ನೋವು, ಈ ದ್ವಂದ್ವ, ಈ ದುಃಖ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಪತಿದೇವರ, ಪುತ್ರರ ಸಂತೋಷದ ಬಗ್ಗೆ ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಿರುವ ಈಕೆ ಆನಂದದ ಸಮುದ್ರತಟದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ, ಸ್ವಾರ್ಥವೆಂಬ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುದೂರ ಸಾಗುತ್ತಾ ಒಂಟಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಈಗ ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯ ಕೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಗಡುಸಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಕೆದರಿ ಮುದುಡಿ ಹೋಗಿರುವ ಅವಳ ಸೀರೆಯ ನೆರಿಗೆಗಳು ವಕ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಮಹಾರಾಣಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೈಕೇಯಿ ಈಗ ದೈವದ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.” ಈ ರೀತಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ನಿವೇದಿತಾಳ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲೆ.

ನಿವೇದಿತಾ ನಂದಲಾಲ ಬೋಸರ ಮನಸೆಳೆಯುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಹೊಗಳುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ನ್ಯೂನತೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಲಾವಿದನ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ‘ದಶರಥನ ಮರಣಶಯ್ಯೆ’ಯ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೌಸಲ್ಯ ದಶರಥನಿಗೆ ಗಾಳಿ ಹಾಕಲು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಬೀಸಣಿಗೆ ತಾಳೆಗರಿಯ ಬೀಸಣಿಗೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಅರಮನೆಯ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ದಂತದ ಬೀಸಣಿಗೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಬೇಕಿತ್ತು ಎಂದು ನಂದಲಾಲರನ್ನು ತಿದ್ದುತ್ತಾಳೆ. ಅದರೊಡನೆಯೇ ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ವಾತಾವರಣ ಶ್ರೀಮಾತೆಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೃದಯ ಬಿಚ್ಚಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾಳೆ.

ನಂದಲಾಲ್ ಬೋಸರ ‘ಕಾಳಿ’ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ, “ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ ಮುನ್ನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಿರಿ, ಇದು ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಸೂತ್ರ” ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, “ಕಾಳಿ ದಿಗಂಬರಳು, ವಿನಾಶಕಳು, ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೊಡಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಬರೆದಿರುವ ‘Kali the Mother’ ಪದ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ಮನನ ಮಾಡಿ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗಿ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ನಂದಲಾಲರ ಮತ್ತೊಂದು ಚಿತ್ರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಚೈತನ್ಯ ಮಹಾ ಪ್ರಭುಗಳ ಶಿಷ್ಯರಾದ ‘ಜಗಾಯ್-ಮಧಾಯ್’ರದು. ತಪ್ಪು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಇವರಿವರನ್ನು ಪ್ರಭುಗಳು ತಿದ್ದಿ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಿವೇದಿತಾ ನಂದಲಾಲರನ್ನು, ಇವರಿಬ್ಬರ ಮುಖಭಾವವನ್ನು ನೀವು

ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ, ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿತರಾದ ಗಿರೀಶಚಂದ್ರ ಫೋಷರ ಮುಖಭಾವವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಬರೆದುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೋಷ ಅವಳ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಂಡು ಬಂದುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಜಗಾಯ್-ಮಧಾಯ್ ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಹುಕ್ಕಾದೆಡೆ ಗಮನ ಸೆಳೆದು, “ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಕ್ಕಾ ಎಲ್ಲಿತ್ತು? ಆಗಿನ್ನೂ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವಾಗ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ ವ್ಯವಹಾರ, ಉಡುಪು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪರಿಚ್ಛಾನ ಅಗತ್ಯ.” ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ನಂದಲಾಲರ ಮಗದೊಂದು ಸುಂದರ ಚಿತ್ರ ‘ರಾಜಾ ವಿಕ್ರಮಾ ದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಬೇತಾಳ.’ ಇದನ್ನು ಸೋದರಿ ವಿವರಿಸುವ ಪರಿ ಆದ್ಭುತ. “ಉಜ್ಜಯಿನಿ ರಾಜ್ಯದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ಗಾಣಿಗನೊಬ್ಬನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಣಿಗನ ಮಗ, ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ತಾಂತ್ರಿಕ ಯೋಗಿ - ಈ ಮೂವರ ಜನನವೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಯೋಗಿಯಾದವನು ಗಾಣಿಗರ ಮಗ ನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನ ಶವವನ್ನು ಸ್ಮಶಾನದ ಒಂದು ಮರಕ್ಕೆ ನೇತು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಾಂತ್ರಿಕನು ರಾಜನಿಗೆ ಸ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರೇತ ಆವರಿಸಿರುವ ಗಾಣಿಗನ ಮಗನ ಶವವನ್ನು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ತಂದೊಪ್ಪಿಸಿ ಕಾಳಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ನೆರವಾಗಲು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶವದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ರಾಜ ವಿಕ್ರಮನನ್ನೇ ಕಾಳಿಗೆ ಬಲಿ ಕೊಡುವುದು ಅವನ ದುರುದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಭಯ ವೆಂಬುದನ್ನೇ ಅರಿಯದ ವಿಕ್ರಮ ಆ ಬೇತಾಳನನ್ನು ಮರದಿಂದ ಇಳಿಸಿದಾಗ ಅದು ಅವನ ಬೆನ್ನೇರಿ, ಕೊರಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಾನು ಹೇಳುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮೌನದಿಂದ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿಬಂಧನೆ ಮಾಡಿ, ಕಥೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತದೆ. ರಾಜ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಮತ್ತೆ ಹಾರಿಹೋಗಿ ಮರದಮೇಲೆ ನೇತು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಬೇತಾಳ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಎಂಬ ೨೫ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಧೃತಿಗಿಡದೆ ವಿಕ್ರಮ ಪ್ರತಿಭಾರಿಯೂ ಶವವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಯ ಕಥೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಭೇತಾಳ ತಾಂತ್ರಿಕನ ದುರುದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ವಧಿಸಿ ಕಾಳಿಯ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಲು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದ ಭಲಬಿಡದ ವಿಕ್ರಮ ಇಡೀ ಭೂಮಂಡಲದ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಕಲಾವಿದನ ಕುಂಚದ ವಿಕಟರೂಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತೀಯರ ನಿರ್ಭಯತೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಚಿತ್ರ.” ಇದು ನಿವೇದಿತಾಳ ಅದ್ಭುತ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೌಶಲತೆಯ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಬಾಬು ಉಪೇಂದ್ರ ಕಿಶೋರ್ ರೇ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಕಾರನ ‘ಸಮುದ್ರ ಮಥನ’ ಎಂಬ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿತೆಗೆ ಅಸಂಬದ್ಧವೆನಿಸುವ ಅನೇಕ ನ್ಯೂನತೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಗ್ಗವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ವಾಸುಕಿಯನ್ನು ಮಂದರಪರ್ವತದ ಅತಿ ಮೇಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿರುವುದು ಮಥನಗೈಯುವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ವಾಸು

ಕಿಯ ತಲೆಯ ಭಾಗ ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸದು, ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಸಮಮಟ್ಟದ ವರ್ಣ ಗೋಡೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ನಿಂತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನ್ಯೂನತೆಗಳು ಗೋಚರಿಸಿದರೂ ಅವರ ಭವ್ಯವಾದ ಭಾರತೀಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು, ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಸವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಕಟ ಶಕ್ತಿಯ ಅಸುರರೊಂದೆಡೆ, ಶಾಂತ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ - ಇವರೀ ವರ್ತನಡುವೆ ನಡೆವ ಘರ್ಷಣೆ ಇದು ಚಿತ್ರನೆಗೆ ಅದ್ಭುತ ವಿಚಾರ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ.

ಅಸಿತಕುಮಾರ ಹವಾಲ್ದಾರರ ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟ್ಟ ಚಿತ್ರ ಅದ್ಭುತ. ಅದು ವೀಣೆ ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುಂದರಿಯ ವರ್ಣಚಿತ್ರ. ನಿವೇದಿತಾ ಈ ಚಿತ್ರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾ, “ಆ ಸುಂದರ ಸಂಧ್ಯಾ ಸಮಯ, ಶರತ್ಕಾಲದ ಆಕಾಶದ ನೀಲವರ್ಣ, ಮನೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಆ ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀ, ಕನಸಿನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಗಾನವನ್ನು ಅರಸುತ್ತಿರುವ ಅವಳ ಕಂಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾಣಿಯಿಂದ ಮಧುರ ನಾದ ಹೊರಬರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.” ಅದ್ಭುತವಾದ ಈ ಚಿತ್ರದ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಅಭಿನಂದನೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾಳೆ ನಿವೇದಿತಾ.

ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ - ವಜ್ರ

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಕತಾ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ನಿವೇದಿತಾ ರೂಪಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ - ವಜ್ರ. ಅದು ದಧೀಚಿ ಮಹರ್ಷಿಯ ದಿವ್ಯ ತ್ಯಾಗದ ಸಂಕೇತ. ಋಷಿ ದಧೀಚಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಾಗಿ. ಅವನ ಶರೀರದ ಎಲುಬಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಕ್ತಿ ಭರಿತ ವಜ್ರಾಯುಧ ದೇವತೆಗಳ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ‘ವಜ್ರ’ ತ್ಯಾಗ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೇತ. ನಿವೇದಿತಾ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ: “ಇಲ್ಲಿವೆ ವಜ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ವಜ್ರ. ನಾವು ನಿಸ್ವಾರ್ಥಿಯಾಗಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸೋಣ. ಆಗ ದೇವತೆಗಳ ಆಸ್ತವಾಗುತ್ತೇವೆ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಜಗನ್ಮಾತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು, “ತಾಯಿ, ನಮ್ಮೊಳಗಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಡು. ಕೀರ್ತಿಲಾಭ, ಸುಖ ಇವು ಯಾವುದೂ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಆಧಿಪತ್ಯ ಮಾಡದಿರಲಿ. ನಾವು-ನಮ್ಮದು ಎಂಬ ಸ್ವಾರ್ಥ ನಿನ್ನ ಪ್ರಖರ ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆಯ ಶಾಖದಿಂದ ಕರಗಿಹೋಗುವ ಮಂಜಿನಂತಾಗಲಿ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಿವೇದಿತಾ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ‘ವಂದೇ ಮಾತರಂ’ ಹಾಗೂ ‘ಯತೋ ಧರ್ಮಸ್ತತೋ ಜಯಃ’, ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಚೌಕಾಕಾರದ ಈ ಧ್ವಜದ ನಾಲ್ಕು ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ೧೦೮ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಕಡುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣ ವಿಜಯಕ್ಕೂ, ವಜ್ರಾಯುಧ ಶೌರ್ಯದ ಸಂಕೇತವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಧ್ವಜ೧೯೦೬ರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿತ್ತು. ಡಾ.ಜೆ.ಸಿ.ಬೋಸರಂತಹ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರಿಂದ ಅದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ‘ಮಾಡರ್ನ್‌ವ್ಯೂ’ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಈ ಪ್ರಥಮ ಧ್ವಜವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿ

ಇದು ಹಲವೆಡೆ ಬಳಕೆಗೂ ಬಂದಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣ ಕಲೆಯನ್ನು ತುಂಬಿದ ಕೀರ್ತಿ ನಿವೇದಿತಾಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ 'ವಜ್ರ'ದ ಚಿಹ್ನೆ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ 'Bose Institute' ನ ಲಾಂಛನ ವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ 'North Bengal University' ಯ ಲಾಂಛನದ ನಡುವೆ 'ವಜ್ರ'ದ ಸಂಕೇತವಿದೆ.

ಮುಂದೆ ೧೯೪೭ರಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾದ ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯದ ರಕ್ಷಣಾ ಪಡೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶೌರ್ಯ ಪದಕವಾದ 'ಪರಮವೀರ ಚಕ್ರ' ಪ್ರಶಸ್ತಿಪದಕದ ಮೇಲೂ ಈ 'ವಜ್ರ'ದ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಕಾಣ ಬಹುದು. ಇದೂ ನಿವೇದಿತೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರದ್ವಜದ ನಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ದಿಂದಿರಬಹುದೇ?

ಹೀಗೆ ಭಾವನೆಗಳ ಗೊಂದಲವಿರದ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾಕೃತಿ ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಏಕೀಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರಣ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ, ಧರ್ಮದ ಬುನಾದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಆಳಿವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ಕಾವ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಹೃದಯದಾಳಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಬೆಳಕನ್ನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ ನಯನಾನಂದಕರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ! ಹೀಗಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಮರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಮರ ಚಿತ್ರಗಳು, ಅಮರ ಕೃತಿಗಳು.

ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ-ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಈ ಆಳವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ, ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಅರಿತ ನಿವೇದಿತಾ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಮಹಾಕೃತಿ ಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಲು ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಸಮರ್ಥಳಾಗಿದ್ದಳು. ಭಾರತದ ಕಲಾವಿದರು ಕೇವಲ ಅಂಧಾನುಕರಣೆ ಮಾಡದೆ ಸರಿ ಯಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿ ಯಲು ನಿವೇದಿತಾ ನೆರವಾದಳು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರ ಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತ ವಿಮರ್ಶೆಗಳೊಡನೆ ನಮ್ಮ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆ ನಿವೇದಿತಾಳದು.

ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿತಾಳಿಗಿದ್ದ ಸಂಪರ್ಕ ಅಪಾರ. ಸುಪ್ರ ಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದ ಆನಂದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಜಪಾನಿನ ಓಕಾಕುರ, ಕವಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು, ಕವಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾರಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಭಾರತಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರು ಅವಳ ಆಪ್ತ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ನಿವೇದಿತಾ 'ಮಾಡರ್ನ್‌ರಿವ್ಯೂ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು. ಅವರ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಳು.

ಹೀಗೆ ಭಾರತೀಯರ ಏಳೆಗಾಗಿ ವಿದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ದುಡಿದ ನಿವೇದಿತಾ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದರ ಏಳೆಗೂ ಶ್ರಮಿಸಿದುದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಸ್ವಯಂ ಚಿತ್ರಕಾರ ನಂದಲಾಲ್ ಬೊಸರೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: "ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದರ ಪ್ರಗತಿಯ ಯೋಚನೆಯೇ ತುಂಬಿರುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಅವಳಿಂದ ಪಡೆದ ಉತ್ತೇಜನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸಲಾರೆ. ನನಗೆ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ, ವಿವೇಕಾನಂದರ ಭಾವನೆಗಳ ಪರಿಚಯವಾದದ್ದು ನಿವೇದಿತಾಳಿಂದಲೇ." ಅಸಿತ ಹಲಧರರು, "ಅದು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಕಾಲ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿ ಯಿಂದ ನಿವೇದಿತಾ ಹರ್ಷಭರಿತಳಾಗಿದ್ದಳು. ನಂದಲಾಲ್ ಮತ್ತು ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಸಂಧಿಸಲು ಅವಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಈ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಬೇಡಿರೆಂದು ನಮಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ನಮ್ಮನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಇದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡುಗೆಯಾಗುವುದು, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ದುಡಿಯ ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು" ಎಂದು ಹೃದಯತುಂಬಿ ಅವ ಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಿವೇದಿತೆಯ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ

ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಅವಳ ಕೊಡುಗೆ ಕಡಿಮೆಯೇನಲ್ಲ. The Master As I saw Him, Cradle Tales of Hinduism, Kali The Mother, Aggressive Hinduism, Studies from an Eastern Home, Siva and Buddha ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ೧೫ಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಕೃತಿಗಳು, ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ರೊಡನೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಅದ್ಭುತ ವರ್ಣನೆಯ ಬರಹಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪಡೆದಿದ್ದ ಅವಳ ಬರಹಗಳು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಗ ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಅವಳ ಲೇಖನಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಪದ್ಯಗಳೂ ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 'A Fragment of the Litany of Love', 'The Cry of Mother to Indian Youth', 'Child-heart, Earth and water' ಮುಂತಾದವು.

'Footfalls of Indian History' ಎಂಬ ನಿವೇದಿತೆಯ ಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ 'The Footfalls' ಎಂಬ ಸುಂದರ ಕೃತಿಯಿದೆ. ಇದರ

ಸೋಗಸನ್ನು, ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನು ಇದರ ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸೋಣ:

“ಹೆಜ್ಜೆ-ದನೆ”

ನಿನ್ನಯ ಹೆಜ್ಜೆಯ ದನೆ
ಕೇಳುತ್ತಿದೆ, ಓ ತಾಯಿ !
ಯುಗ ಯುಗಗಳ ಹಾಯ್ದು ಬಂದು
ಮೃದು ಮೃದು ಮೃದು ಮಧುರವಾಗಿ
ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲವ ಮುಟ್ಟಿ
ನಿನ್ನಯ ಹೆಜ್ಜೆಯ ದನೆ
ಕೇಳುತ್ತಿದೆ, ಓ ತಾಯಿ!
ಇತಿಹಾಸದ ನಗರಗಳು
ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದೇಗುಲಗಳು
ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧ
ಎಲ್ಲವೂ ಇವೆಲ್ಲವೂ
ನಿನ್ನ ಹೆಜ್ಜೆ ಪೂಜೆಗಿಟ್ಟ
ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಮಲಗಳು!
ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿವೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಗೆ ಓ ತಾಯಿ
ನಿನ್ನಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು?
ಅದರರ್ಥವ ಹೀರುವ ಶಕ್ತಿಯ ಕೊಡು ತಾಯಿ
ಮನುಜನ ಮತಿಯಾಚೆಯ
ಆ ದರ್ಶನವನು ನೀಡು
ಕರೆದೊಯ್ಯುವೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಗೆ ಓ ತಾಯಿ
ನಿನ್ನಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು?
ಬಾ ತಾಯಿ, ಮುಕ್ತಿಯ ನೀಡುವ ಓ ತಾಯಿ,
ಬಾ ನಿನ್ನೇ ಶಿಶುಗಳ ಬಳಿಗೆ!
ನಮ್ಮಿ ಹೃದಯಗಳಾಗಲಿ
ನೀನಡಿಯಿಡುವಾ ಸ್ಥಾನ
ನಿನ್ನವರೇ ನಾವು ಓ ಭೂಮ್ಯಾದೇವಿ!
ಎಲ್ಲಿಗೆ, ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವೆ, ಓ ತಾಯಿ
ನಿನ್ನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು!

(‘ನಿವೇದಿತಾ’ - ಪ್ರಭುಶಂಕರ)

ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ ನಿವೇದಿತೆ

ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ, ಭಾರತೀಯ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇವೆಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದ್ದ ನಿವೇದಿತಾ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನುರಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಅವಳ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರ. ಅವಳ ಶಕ್ತಿಭರಿತ ಲೇಖನಗಳು New India Modern Review, Prabuddha Bharata, Indian Review, Mysore Review, The Bengali, East & West, Sindh Journal, Bala Bharathi, Amrita Bazar, Statesman, Maratha, Times of India, Bombay Chronical, ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡು ಜನ ಜಾಗೃತಿ

ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದವು. ಈ ಎಲ್ಲ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದ ನಿವೇದಿತಾಳ ಬರಹಗಳಿಗೆ ನಿರಂತರ ಬೇಡಿಕೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ತನ್ನದೇ ಆದ ಪತ್ರಿಕೆ ಯೊಂದನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಅವಳಿಗಿತ್ತು.

ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅವಳ ಅಪಾರ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ರಾಮಾನಂದ ಚರ್ಚರ್ಜಿ, “ಅವಳು ಹುಟ್ಟು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವಳ ಎಲ್ಲ ಬರಹಗಳು ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣವೂ, ಶಕ್ತಿಯುತವೂ, ಸ್ವತಂತ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದವು. ಅವಳಿಗೆ ಯಾವ ವಿಷಯದ ಮೇಲಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಲೀಲಾ ಜಾಲವಾಗಿಯೂ, ಸ್ಫೂರ್ತಿಯುತ ವಾಗಿಯೂ ಬರೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸಂಪಾದಕರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವಳು ಪೂರೈಸುವಂತಾಯಿತು” ಎಂದು ಹೃದಯ ತುಂಬಿ ಶ್ಲಾಘಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕಕಾರ ಗಿರೀಶಚಂದ್ರ ಫೋರ್ಡ್ ತಾವು ಅಸೌಖ್ಯ ದಿಂದಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ನಾಟಕ ‘ತಪೋಬಲ’ ಬರೆಯು ತಿದ್ದಾಗ ನಾಟಕಪ್ರೇಮಿ ನಿವೇದಿತಾ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗಿರೀಶಚಂದ್ರರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿ, “ನಾನು ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್‌ನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಓದುತ್ತೇನೆ” ಎಂದಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ವಿಧಿ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಗಿರೀಶರು ತಮ್ಮ ನಾಟಕ ‘ತಪೋಬಲ’ವನ್ನು ನಿವೇದಿತಾಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾ, “ಮಗು, ನಿವೇ ದಿತಾ, ನನ್ನ ಹೊಸ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ನೀನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಹೊಸ ನಾಟಕ ಈಗ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ, ಆದರೆ ನೀನಲ್ಲಿರುವೆ?... ನೀನೇಕೆ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ? ಈಗ ದೇವಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ನಿನಗೆ ಇನ್ನು ನನ್ನ ನೆನ ಪಿರುವುದಾದರೆ ನನ್ನ ಈ ಅಶ್ರುತರ್ಪಣ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬ ನಿಜ ಕಲಾವಿದ, ಆಧುನಿಕ ಬಂಗಾಳೀ ನಾಟಕ ಪಿತಾಮಹನಿಂದ ಒಬ್ಬ ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕಳಿಗೆ ನಿಜ ಕಲೆಯ ಕಾಣಿಕೆ! ಇದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಕಾಣಿಕೆ ಉಂಟೆ?

ನಿವೇದಿತಾ ಇಹಲೋಕದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮುಗಿಸುವಾಗ, “ನಶ್ವರವಾದ ಈ ದೋಣಿಯು ಮುಳುಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ನಾನು ಸೂರ್ಯೋದಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಕಲಾಪೂರ್ಣ ವಾಗಿಯೂ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ನುಡಿದು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಗೆದ್ದಳು!

ಗ್ರಂಥಾನುಕರಣ:

1. The Complete Works of Swami Vivekananda
2. Complete Works of Sister Nivedita

೩. ‘ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ’ - ಸ್ವಾಮಿ ನಿತ್ಯಸ್ಥಾನಂದ

೪. ‘ನಿವೇದಿತಾ’ - ಡಾ. ಪ್ರಭುಶಂಕರ

೫. ‘ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ’ - ಪ್ರವಾಚಕಾ ಅಮಲಪ್ರಾಣಾ

೬. ‘ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ’ - ಡಾ. ಹೆಚ್. ಪಾಂಡುರಂಗ ವಿಠಲ

7. ‘Sister Nivedita’ - Pravrajika Atmaprana ❖